

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Георги Иванов Минчев,
ръководител Катедра по славянски филологии в
Лодзкия университет,

по материалите, представени от доц. д-р Бойка Петрова Мирчева за участие
в конкурс за заемане на длъжност „професор“ в КМНЦ – БАН

Доц. д-р Бойка Мирчева е представила за конкурса 31 публикации сред които две монографии, едната от които, *Успение Кирилово в южнославянската ръкописна традиция*, е заявена като основен хабилизационен труд в настоящия конкурс.

Името на доц. Бойка Мирчева е добре познато в палеославистичните научни среди, затова в началото съвсем накратко ще се спра на някои от най-важните моменти от творческия ѝ път. През 1980 г. тя завършва българска филология в СУ „Св. Климент Охридски“. От 1982 г. до днес свързва научната си и професионална кариера с КМНЦ при БАН, където работи последователно като проучвател, асистент, главен асистент, а от 2006 г. като доцент. Интересите на доц. Б. Мирчева са свързани преди всичко с проучване на славянските извори за св. св. Кирил и Методий и техните ученици, като а времето изследванията ѝ напускат тясната сфера на археографските проучвания и разполагат анализираните средновековни паметници в по-широкия културен и религиозен контекст на *Slavia Orthodoxa*. Многобройните ѝ публикации през последните две десетилетия в България и чужбина разкриват задълбочен интерес към формирането на култовете към светите братя и техните ученици, и към началото на старобългарската химнография. Тук е мястото да се отбележи, че доц. Б. Мирчева успешно работи в български и международни изследователски групи, била е член на няколко проекта и ръководител на един международен проект: „Кирило-Методиевското

наследство и националната идентичност на българите и словациите“, разработван заедно с Института по славистика на Словашката Академия на науките (2011-2013 г.). В рамките на програмата „Еразъм“ кандидатката е гостувала и на Катедрата по славянски филологии на Лодзкия университет, където имах възможност да се убедя в преподавателските й умения и лекотата, с която създава контакт със студентите-българи.

Като хабилитационен труд за конкурса е представена монографията *Успение Кирилово в южнославянската православна традиция (2019)*, един труд, който се вписва в изследователската стратегия на КМНЦ и до голяма степен възниква като резултат от работата на доц. Б. Мирчева в проекта на Центъра „Кирило-Методиевското културно наследство и неговите европейски и български измерения“. Авторката е имала възможност да работи с малко проучени и непроучени преписи на *Успение Кирилово*, съхранени в Научния архив на БАН. Краткото житие на св. Константин-Кирил, известно още като „Успение Кирилово“, издадено още през 1858 г. от А. Гилфердинг по един препис, е все още недостатъчно проучен агиографска творба и както отбелязва авторката в увода: „Въпреки че е познат от средата на XIX в., този текст, макар и непрекъснато включван във всякакъв вид общи изследвания на славянските кирилометодиевски извори, не е познат напълно, много от причините за битуването му в една или друга среда не са изяснени, а в неговата история има доста неизяснени моменти.“ (с. 5). Целта на Б. Мирчева е да се изследват и публикуват всички известни 12 преписа на творбата, като по този начин се „оформи една пълна картина на текстовата му история“ (с. 7). Струва ми се, че след тази публикация много от въпросите, свързани с археографско-текстологичните особености на житието, езиковите му характеристики, както и битуването му в славянско-румънския културен ареал след XIV в., са успешно решени.

Структурата на монографията добре отразява изследователският подход на авторката, в който археографско-текстологичните проучвания служат за основа на по-обща, аргументирани наблюдения и изводи от филологически и културно-исторически характер. В първата част (с. 7-120) са изброени и анализирани известните български, сръбски и славяно-румънски преписи на *Успение Кирилово*, разгледани са текстологичните особености на

творбата и отношението ѝ към други Кирило-Методиевски извори, въпросите на датировката и жанровата специфика на този кратък житиен жанр. Авторката аргументирано доказва, че появата на Успение Кирилово е свързано със защитата на православието и събитията, свързани с възстановяването на Българската патриаршия през 1235 г., а това се потвърждава от текстологичната зависимост на вторични извори, като *Втората версия на похвалата за св. Кирил* от св. Климент Охридски. Осоено внимание е посветено на преписа БАН23, в който според Б. Мирчева е съхранен автентичният текст на житието, вписващ се в контекста на житийно-панегиричната литература на Търновската пред-Евтимиевска школа. Функцията на творбата като апологетично съчинение с политико-религиозна насоченост се потвърждава и от по-късното ѝ разпространение в славяно-румънска среда в края на XVI – нач. на XVII в. Най-ранният препис на житието от сборника на Гарвриил Урик от 1439 г. слага основата на една идеологическа преработка на текста, възхваляващ всички православни държави – актуална за румъно-молдавска среда тема, свързана с особеностите на религиозната полемика по тези земи.

Прецизните текстологични и езикови наблюдения върху *Успение Кирилово* са допълнени от литературно-генологични наблюдения. В 6 глава на първа част, озаглавена „Успение Кирилово и неговият жанр (с. 78-88). Бойка Мирчева твърди, че: „Успение Кирилово е представител на т. нар. „кратки жития“, които не са предназначени за богослужебна употреба като проложни жития, а са част от състава на панигириди и чети-минеи и се включват заедно със съответните пространни жития, като изпълняват тяхната функция“. Мога да се съглася с хипотезата, защитавана и в предишни литературно-теоретични изследвания, че за разлика от проложните жития, които са нещо като „информативно резюме“ за деянията на светеца, кратките жития са по-разгърнати и представляват сюжетен разказ с повече биографично-събитийни данни.¹ Независимо от това ми се струва, че честото синонимно заместване на термините „кратко“ и „проложно“ житие се нуждае от по-нататъшни изследвания, особено когато се проучват някои житийни текстове, създадени в пред-Евтимиево и

¹ Вж. Станчев, Кр. За отсъстващото присъствие на св. Параскева в ръкопис D.gr. 131. – Годишник на Софийския Университет “Св. Климент Охридски” Център За Славяно-Византийски Проучвания “Иван Дуйчев” том 99 (18), 2017, 437–446.

Евтимиево време. Не бих се съгласил и с твърдението, че „кратките жития не са предназначени за богослужебна употреба“, тъй като повечето текстове в *Slavia Orthodoxa* са имали богослужебна функция, особено кратки наративи като *Успение Кирилово*, използвани със сигурност по време на ритуала.

Посочените съмнения са не толкова критика, колкото пожелание за по-нататъшна работа в областта на проучването на жанровете и тяхната функция в средновековната православна литература – една област която продължава да чака обобщаващи изследвания.

Във втората част на монографията, „Издание на преписите на *Успение Кирилово*“ (с. 121-178), Б. Мирчева издава всичките 12 известни преписа на творбата. Изданието е придружено от „Приложение“, където са публикувани снимки от ръкописите.⁴ Авторката е положила много труд в представянето на преписите поотделно, предпочела е тази издателска стратегия пред опита за критическо издание на текста. Надявам се, че този избор няма да затрудни особено читателя при търсенето на разлики и разночетения в отделните преписи на житието.

Монографията *Успение Кирилово в южнославянската православна традиция* е сериозно изследване на зрял учен, изследване върху емблематична за старобългарската литература творба, разпространено извън българските земи и превърнало се в идеологическо оръжие за защита на православието. Сериозният филологически и културно-исторически подход на авторката превръща изследването във важен за палеославистиката труд с приносен характер.

Част от другите представени за конкурса публикации са посветени на старобългарската химнография. Те са естествено продължение на изследванията на доц. Бойка Мирчева, писани преди и след хабилитационния ѝ труд *Канонът за Димитър Солунски и оригиналната славянска химнография*“ (2005 г.). В повечето от тях личи добрата езикова подготовка на авторката, съчетана с много добра подготовка в специфичната област на старославянската химнография (вж. напр. публикациите ѝ върху *Службата на св. Константин-Кирил*, както и върху лексиката в *Службата на св. Климент Охридски* и *Речникът-индекс на службата* - № 28-29 от приложената библиография. Някои от химнографските проучвания на Б. Мирчева са с

приносен археографски характер, напр. изданието на непубликуван препис от *Канона за Димитър Солунски* от сбирката на РДБ в Москва от края на XIII–нач. на XIV в. (№ 3 от приложената библиография). Приносно е и изследването, посветено на *Канона за Въведение Богородично*, където са публикувани два неиздавани преписа на творбата (№ 10 от приложената библиография).

Няма да се спирам подробно на изследванията на доц. Б. Мирчева *sensu stricto* в областта на археографията и Кирило-Методиевската библиография, важен дял както от личната ѝ научна продукция от самото начало на изследователския ѝ път, така и от научната стратегия на КМНЦ по посока на подготовка и издаване на извори и библиографии, свързани със светите братя и техните ученици. Към тази част от научната продукция трябва да се посочат студии, като напр. *Славянските извори за Кирил и Методий и техните ученици – хронология, връзки, зависимости* (№13) и особено *Опис на преписите на славянските извори* от 2017 г. с подробни данни за 1146 преписа на 46 книжовни паметника – една сериозна основа за бъдещо критично издание на изворите.

След хабилитацията си от 2005 г. доц. Бойка Мирчева се занимава сериозно и с произведения, свързани с култа към св. Еразъм Формийски (Охридски), раннохристиянски светец, включен в историческата памет на балканските славяни в кръга на учениците на св. Кирил и Методий. Сериозно са проучени връзките между славянски, гръцки и латински култови текстове, посветени на светеца и „заместването на св. Горазд със св. Еразъм като покръстител и покровител на Охрид и Охридско (вж. напр. № 8, 9, 16, 19 от приложената библиография). С интерес чета публикациите на авторката, посветени на св. Еразъм, в които аргументирано се доказва, че култът към „покръстителя“ на Охрид е изконен, а не привнесен отвън, а за това свидетелстват не само текстологичните наблюдения на ръкописната традиция а и народната памет в Охридско, съхранена в редица фолклорни текстове, събирани в региона през XIX и XX в.

Както вече отбелязах, доц. Б. Мирчева е известно име в международните палеославистични среди. Част от публикациите ѝ на български и чужди езици са публикувани в авторитетни периодични издания с висок рейтинг. Участвала е в много конференции в чужбина, както и в международни проекти. Изследванията ѝ са често цитирани в български и чужди научни трудове.

Посочените по-горе достойнства на научните изследвания на доц. Бойка Петрова Мирчева, представени за конкурса за **професор** в КМНЦ при БАН ми дават основание да дам положителна оценка на творчеството ѝ и да предложа кандидатурата ѝ за длъжността „професор“ в Центъра.

София,

14 май, 2019 г.

(Георги Минчев)